

Громадянська освітня галузь

Олександр МОКРОГУЗ,

завідувач кафедри суспільних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, к.п.н., доцент

Тетяна ФАРБАК.

методист відділу суспільно-філологічних дисциплін Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського

ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ АДАПТАЦІЙНОГО ЦИКЛУ НАВЧАННЯ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ГРОМАДЯНСЬКІЙ ТА ІСТОРИЧНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Реформування системи освіти за концепцією «Нова українська школа» зумовило необхідність переходу на принципово нові підходи до оцінювання навчальних досягнень учнів.

Стаття 17 розділу III Закону України «Про повну загальну середню освіту» надає право кожному учню на справедливе, неупереджене, об'єктивне, незалежне, недискримінаційне та добросовісне оцінювання результатів навчання незалежно від виду та форми здобуття ним освіти та визначає основні види оцінювання результатів навчання учнів: формувальне, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання, державна підсумкова атестація, зовнішнє незалежне оцінювання.

Оцінювання учнів 5-х класів у 2022-2023 навчальному році здійснюється відповідно до Методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5–6-х класів, які здобувають освіту відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 року №289.

Академічна автономія закладу освіти, серед іншого, передбачає організацію внутрішньої системи забезпечення якості освіти та системи оцінювання. Заклади освіти мають право на свободу вибору форм, змісту та способів оцінювання *за рішенням педагогічної ради.*

За вибором закладу освіти оцінювання може здійснюватися за системою оцінювання, визначеною законодавством, або за власною шкалою. Якщо школа використовує власну шкалу, то має визначити правила переведення загальної оцінки результатів навчання семестрового та річного оцінювання до системи, визначеної законодавством, для виставлення у свідоцтві досягнень. За рішенням педагогічної ради (за потреби) заклад освіти може визначити адаптаційний період, упродовж якого не здійснюється поточне і тематичне оцінювання.

Формувальне, поточне оцінювання. Нормативні документи визначають поняття «формувального» і «поточного» оцінювання. Водночас, обидва терміни, «поточне» і «формувальне» мають однакову мету, що робить таку подвійну термінологію надлишковою. Наразі, найбільш вдало зміст процедури оцінювання адаптаційного циклу навчання вкладається в термін «поточне формувальне».

Об'єктом поточного формувального оцінювання є особистісний розвиток учнів, їхній навчальний поступ. Поточне формувальне оцінювання допомагає відстежити та розробити індивідуальну освітню траєкторію здобувача освіти. Таке оцінювання виконує дві функції: навчальну і мотиваційно-стимулюючу й відбувається постійно: на уроці, під час позаурочної навчальної діяльності (проектна діяльність, виконання домашнього завдання) та у різних формах (оцінювання вчителем, взаємооцінювання, самооцінювання).

Критерії поточного формувального оцінювання розробляються вчителем самостійно до кожного виду роботи та виду діяльності учнів.

Поточне формувальне оцінювання передбачає визначення **рівня сформованості наскрізних умінь**, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти, які є спільними для всіх освітніх галузей, та формуються протягом всього періоду навчання у 5-9 класах. Одним із засобів, який допоможе вчителю визначити рівень їх сформованості, є **щоденник спостережень** учителя. Щоденник спостережень не є регламентованим документом, його розробляє педагог на власний розсуд. Сторінки такого щоденника не обов'язково мають бути стандартизованими. Він може мати паперовий або електронний формат. Педагог сам встановлює значення символів, які використовує для позначення рівнів активності дитини на уроці, критерії їх сформованості. У щоденнику спостережень варто відображати результати самооцінювання та взаємооцінювання учнів. Взаємооцінювання має потужний навчальний потенціал для учнів, якщо вони мають змогу обговорити в парі/групі результати оцінювання, знайти і навести аргументи на захист своєї думки. Учитель має бути уважним до таких учнівських обговорень і фіксувати у своєму щоденнику, які учні не долучилися до обговорення, або не дійшли згоди і порозуміння у своїй дискусії. Учасників взаємооцінювання варто змінювати, або самому брати участь в обговоренні. Щоденник спостережень у сучасній системі оцінювання – необхідний інструмент, адже на сторінках класного журналу вчитель може позначати лише рівні або бали. У щоденнику спостережень учитель може застосувати наступні словесні визначення сформованості результатів навчання: «так/ні»; «важко/складно/легко визначитися»; «ніколи/рідко/майже/ завжди». Учитель сам визначає, до яких очікуваних результатів навчання буде прикута його увага та увага учнів на певному уроці. Фіксуючи такі результати навчання на сторінці щоденника спостережень, педагог одночасно може визначати, з якою групою загальних результатів навчання з Державного стандарту базової середньої освіти співвідноситься той чи інший результат. **Педагогічні колективи можуть виробляти власні способи спостереження за розвитком наскрізних умінь.**

Підсумкове оцінювання. Тематичне. Об'єктом підсумкового оцінювання є результати навчання здобувачів освіти, визначені в Додатках «Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів» Державного стандарту базової середньої освіти та модельних навчальних програмах.

Підсумкове оцінювання здійснюється періодично: після вивчення теми (розділу) модельної навчальної програми, в кінці семестру та навчального року, відповідно **тематичне, семестрове, річне.**

«Тематична» оцінка з предметів освітньої галузі «Громадянська та історична освіта» виставляється на основі поточного формувального оцінювання без виділення окремого часу на його проведення, після теми (розділу), які визначені в модельній навчальній програмі. Акцентуємо увагу на тому, що вчитель у календарно-тематичному плануванні, протягом вивчення теми (розділу) може запланувати такі уроки історії, як урок «узагальнення», «тематичного оцінювання», «практичну роботу» тощо. У такому разі, уроки «узагальнення»

та «тематичне оцінювання» варто проводити після кожної вивченої теми (розділу), що свідчить про наявність певної системи роботи вчителя та сприяє мотивації й зацікавленості учнів у навчанні. Варто звернути увагу, що оцінювання досягнень учнів на уроках «узагальнення» відбувається на розсуд учителя, тоді як на уроках «тематичного контролю» або «тематичного оцінювання» оцінюють результати виконання завдань (тести, письмові роботи: есе, інфографіка, таблиці, діаграми, аналіз текстових та візуальних джерел тощо) **присутніх** учнів. Виставлені оцінки за такі уроки допомагають визначити динаміку пізнавальної діяльності школярів і об'єктивніше здійснити тематичне, а згодом і семестрове оцінювання. Під час виставлення «тематичної» оцінки враховують усі види навчальної діяльності, що підлягали поточному формувальному оцінюванню протягом вивчення теми (розділу).

Семестрове оцінювання здійснюється за результатами тематичного та контролю груп загальних результатів навчання, які визначені у Свідоцтві досягнень (наказ МОН України № 289 від 01.04.2022 р.) та відображаються в класному журналі перед семестровою оцінкою.

Залежно від змісту модельної навчальної програми та кількості годин (одногодинні курси) оцінювання груп загальних результатів навчання може проводитись після завершення другого семестру навчання. Учитель може змістити акценти на результати опанування більш важливих тем, попередивши про це учнів на початку семестру. Так, контроль групи загальних результатів «Орієнтується в історичному часі й просторі», може бути проведений у кінці року.

Робочий зошит з історії може перевірятися раз на семестр, а оцінка за його ведення прирівнюється до поточної формувальної. У такому разі, учитель повинен повідомити учням правила ведення та періодичність оцінювання робочого зошита на початку навчального року.

Річне оцінювання здійснюється на основі загальних оцінок результатів навчання за I та II семестри. Окремі види контрольних робіт, як правило, не проводяться.

Семестрова та річна оцінки можуть підлягати коригуванню (пункт 3.2 «Інструкції з ведення класного журналу 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів», затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 03.06. 2008 року № 496; та пункти 9, 10 «Порядку переведення учнів(вихованців) закладу загальної середньої освіти до наступного класу», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 14.07.2015 р. № 762 (зі змінами).

Усі види оцінювання учнів 5-х класів мають бути зорієнтованими, у першу чергу, на обов'язкові результати навчання й орієнтири їх оцінювання, визначені Державним стандартом, та на очікувані результати навчання, передбачені модельною навчальною програмою з предмета. Загальні критерії оцінювання результатів навчання запропоновані в Додатку 2 «Методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти» (наказ МОН України № 289 від 01.04.2022 р.).

Зміни в підходах до оцінювання результатів навчання учнів знаходять відображення і на рівні ділової документації в закладах загальної середньої освіти (Класний журнал та Свідоцтво досягнень).

Єдиним чинним нормативним документом, який регламентує ведення класного журналу у 5-6 класах Нової української школи, є [Інструкція з ведення класного журналу 5–11\(12\)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів](#), затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 03.06.2008 № 496.

Класний журнал 5-х класів у розрізі предметів освітньої галузі «Громадянська та історична освіта» відповідно до зазначеної Інструкції, заповнюється наступним чином:

- Дату уроку записують дробом (у чисельнику – число, у знаменнику – місяць).
- Для парних (здвоєних) уроків дату і тему кожного уроку записують окремо.

- Назви видів оцінювання записують у називному відмінку (без прийменників).
- У разі не атестації учня/учениці з певного предмета/інтегрованого курсу за будь-який період (тему, семестр, рік) роблять відповідний запис **н/а** (не атестований/не атестована).
- У графі «Зміст уроку» стисло записують його тему, а в графі «Завдання додому» – сторінки підручника, номери завдань.
- Поточні оцінки виставляють у колонку з відповідною датою.

Загальні правила виставлення тематичної оцінки

- Тематичні оцінки виставляють у колонку без дати з написом «Тематична».
- Тематична оцінка коригуванню не підлягає, тому в журналі **не потрібно** виводити окрему колонку «Скоригована» після тематичної оцінки.
- Тематичну оцінку виводять на основі поточних оцінок.
- Проведення діагностичної (контрольної) роботи для виставлення тематичної оцінки — **на розсуд учителя** залежно від тижневого навантаження.
- Під час виставлення поточних оцінок учитель має усвідомлювати, які саме результати навчання було оцінено на певному уроці, за підсумками виконання певного виду навчальної діяльності чи певного завдання з підручника.

Загальні правила виставлення семестрової оцінки

- Оцінку за семестр ставлять на основі тематичних оцінок та контролю **груп загальних результатів**, вказаних у Свідоцтві досягнень;
- Перед семестровою оцінкою в колонках без дати виставляють оцінки за кожно з трьох **груп загальних результатів** навчання.
- Механізм обчислення семестрової оцінки на основі тематичних оцінок та оцінок за групи загальних результатів навчання заклад освіти визначає самостійно й описує в освітній програмі.
- Перед виставленням семестрової оцінки може бути проведений комплексний контроль результатів навчання, на основі якого виставляють оцінки за групи результатів навчання. Під час складання такого комплексного контролю вчитель має подбати, щоб запропоновані завдання давали змогу оцінити відповідні групи результатів.
- Семестрова оцінка за бажанням учнів може бути скоригована. Незалежно від того, чи були охочі скоригувати семестрову оцінку, у журналі після семестрової оцінки відводять окрему колонку без дати з написом «Скоригована».

Загальні правила виставлення річної оцінки

- Річне оцінювання здійснюють на підставі **загальних оцінок результатів навчання** за I і II семестри.
- Окрему річну контрольну роботу для цього зазвичай не проводять.
- Оцінки за групи результатів у графі «Річна» не виставляють.
- Річна оцінка за потреби підлягає коригуванню.
- За умови використання власної шкали оцінювання для виставлення річної її переводять у 12 бальну систему.
- У випадку не атестації з певного предмета чи інтегрованого курсу в колонці «Річна» роблять запис **н/а** (не атестований/не атестована).

Свідоцтво досягнень. У Новій українській школі замість Табеля навчальних досягнень запровадили Свідоцтво навчальних досягнень.

Свідоцтво навчальних досягнень складається з двох частин: характеристики навчальної діяльності і характеристики результатів навчальної діяльності.

Частина «Характеристика навчальної діяльності» сформована відповідно до переліку наскрізних умінь, визначених Державним стандартом базової середньої освіти та заповнюється класним керівником за результатами спостережень, проведених спільно з

учителями-предметниками. За рішенням педагогічної ради, ця частина Свідоцтва досягнень може заповнюватися або раз на семестр, або після завершення навчального року та обов'язково в разі зміни здобувачем освіти навчального закладу. Запис здійснюється або шляхом виставлення позначки, або застосовується характеристика «сформовано/формується».

Частина «Характеристика результатів навчання» корегується відповідно до переліку навчальних предметів, визначених освітньою програмою навчального закладу. Записи здійснюються відповідно до фіксованих у класних журналах груп загальних результатів навчання.

Рядок «Загальна оцінка результатів навчання» заповнюється або не заповнюється за рішенням педагогічної ради. У разі застосування рівневого оцінювання, записи у Класних журналах та у Свідоцтві досягнень роблять за допомогою перших літер назв рівнів навчальних досягнень учнів, а саме: «В», «Д», «С», «П»; якщо у закладі освіти результати навчання учнів фіксуються, використовуючи бали, тоді результати навчання записують цифрою. Звертаємо Вашу увагу, що всі рішення щодо способів та періодів заповнення Свідоцтва досягнень мають бути ухвалені педагогічною радою закладу освіти на початку навчального року.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами здійснюють відповідно до індивідуальної програми розвитку, що розробляється на основі висновку фахівців інклюзивно-ресурсного центру, де зазначено труднощі функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я, що можуть впливати на ефективність застосування певних форм оцінювання.

Добір форм оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами здійснюють індивідуально з обов'язковим урахуванням їх можливостей функціонування, життєдіяльності та здоров'я.

При оцінюванні рівня сформованості предметних компетентностей учнів з особливими освітніми потребами вилучають ті складові (знання, вміння, види діяльності та інше), опанування якими є утрудненим або неможливим для учня з огляду на труднощі функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» ([стаття 17](#)).
2. [Порядок переведення учнів \(вихованців\) закладу загальної середньої освіти до наступного класу](#), затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 14.07.2015 № 762 (у редакції наказів Міністерства освіти і науки України від 08.05.2019 № 621, від 01.03.2021 № 268).
3. [Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5–6-х класів](#), які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289.
4. [Інструкція з ведення класного журналу 5–11\(12\)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів](#), затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 03.06.2008 № 496.
5. [Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році](#) (лист МОН від 19.08.2022 № 1/9530–22).